

**KÉSZÍTSÜK EL
AZ ÓVODA, AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA,
A GIMNÁZIUM, A SZAKKÉPZÉSI ISKOLÁK
KÖRNYEZETI NEVELÉSI PROGRAMJÁT**

MUNKAFÜZET

Készítette:

Természet- és Környezetvédő

Tanárok Egyesülete

Ez a munkafüzet az „Ökológiai kultúra * Ökológiai nevelés” sorozatban 2003-ban megjelent: A környezeti nevelési program, a környezetpedagógiai szakértői tevékenység megalapozása c. könyv melléklete.

Szerkesztette: GULYÁS PÁLNÉ környezetpedagógiai szakértő

Összeállították: BIHARINÉ KREKÓ ILONA, BÓDI LÁSZLÓNÉ, GULYÁS PÁLNÉ,

GYULAINÉ SZENDI ÉVA, JUHÁSZNÉ SZLOVÁK MARIANN,

KERTÉSNÉ SZABÓ ERZSÉBET, SÁRA ENDRÉNÉ, TÓTH JÓZSEF,

TÓTH ALBERT, VASS TAMÁS, VÍZY ISTVÁNNÉ oktatási szakértők

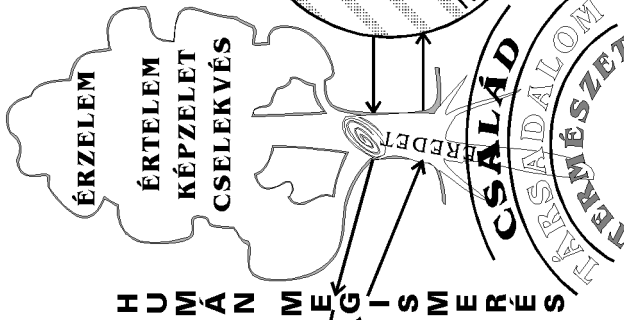
**Budapest,
2003**

A KÖRNYEZET EGYSÉGE – A NEVELÉS TELJESSÉGE

KOZMOSZ-EGÉSZ

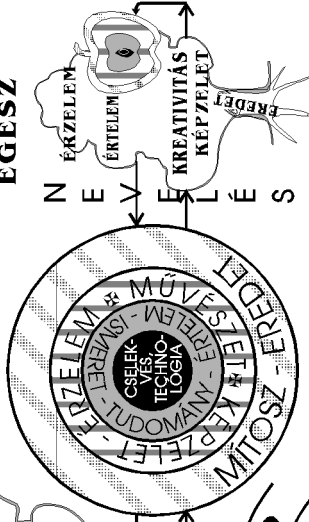

EMBER-EGÉSZ

A TERMÉSZETI, KÖRNYEZETI, GLOBALIS NEVELÉS A KOZMOSZRÓL - AZ EGÉSZRŐL - SZÓL. A KULTÚRA TERÜLETEINEK EGYÜTTESÉVEL - AZ EGÉSZRE - AZ EMBERGYEREKRE HAT. CÉLJA: A TERMÉSZET TISZTELETÉNEK KIALAKÍTÁSA.

KULTÚRA-EGÉSZ EMBERGYEREK-EGÉSZ

HOGYAN KELETKEZETT A VILÁG?

MILYEN A BELSŐ ÉS KÜLSŐ VILÁGUNK KAPCSOLATA AZ ÉLETTOROM ÉS A TERMÉSZET SZEPESÉGEINEK FELISMERÉSE

A TERMÉSZET ÉS A TÁRSADALOM TORVÉNYEINEK MEGISMERÉSE

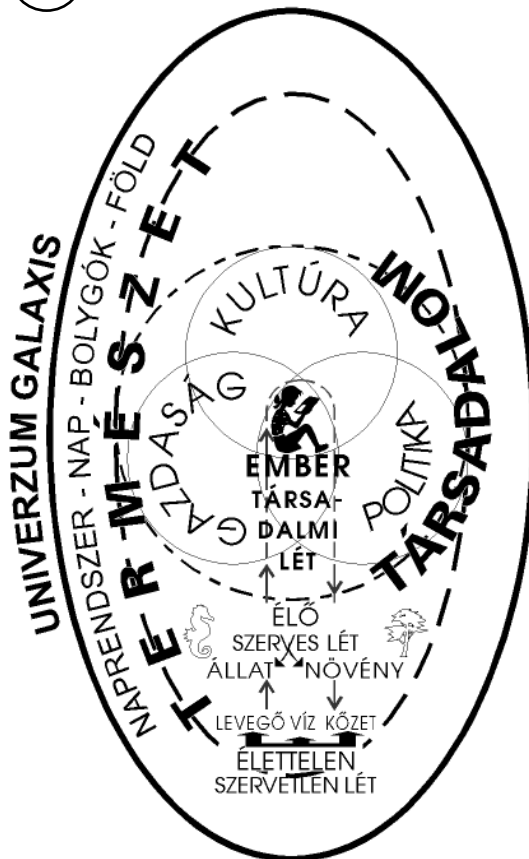
MILYEN AZ EMBER TEVÉKENYSÉGI RENDSZERE, CSELEKVÉSI KULTÚRÁJA?

GULYÁS PÁLNÉ - BÉRCZI SZANISZLÓ - RAB-KOVÁTS ÉVA-TABLÓJA. Látványterv: fucsó mikiós

II. A környezeti szemléletű gondolkodás szükségessége

A

KOZMOSZ-EGÉSZ

1. Hogyan keletkezett a kozmosz?

a. Teremtett: igen/nem

Ha igen, bizonyítékai:

.....

b. Öröktől fogva van: igen/nem

Ha igen, bizonyítékai:

.....

Mik lehetnek a természetvédelmi konzekvenciák az a. és b. esetben?:

.....

2./a. Sorolja fel a Kozmosz környezeti szintjeit (ld. 1. sz. melléklet):

.....

2./b. Van-e a környezeti szintek között egymásra épülés: igen/nem?

.....

2./c A szintek egymásra épülnek vagy egymás mellett léteznek? Rangsorolja a természetben:

.....
 a társadalomban:

3./a. Mi a környezetalakítás ésszerű határa?

.....

3./b. Hogyan veszik igénybe egymást a környezeti (kozmosz, természeti, társadalmi – emberi) szintek? (lásd az 1. sz. melléklet.) Soroljon fel példákat:

.....

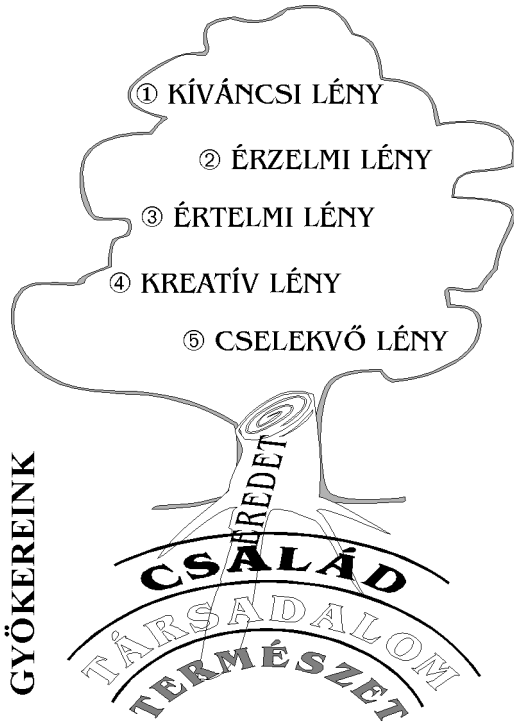
4. Sorolja fel a környezettudatos magatartás jellemzőit a természettel, a társadalommal és az emberrel kapcsolatban (6. sz. melléklet):

.....

B

MIRE NEVELJÜNK?

**EMBER-EGÉSZ
ÉS KÖRNYEZETE**

I. Feladat

a. Az emberre az 1-5. „lénység” együttesen jellemző

Melyik a dominánsabb?

.....

b. Van-e közöttük egymásra épülés?

Rangsorolja:

c. Önnél mi a sorrend?

Rangsorolja:

II/a. Feladat

Gyökereink közül melyik a legmeghatározóbb? Miért? Rangsorolja! Indokolja!

.....
.....
.....

II/b. Feladat

1. Soroljuk fel a legfontosabb természeti létezőket (lásd nevelés ábra), az egész Földet átfogó folyamatokat a természetben és a társadalomban.

.....
.....
.....

2. Milyen mértékig változtathatók meg a természeti létezők, megváltoztathatjuk-e a minőségüket?

.....

3. Gondolja végig a történelmi társadalmi formákat (matriarchális, rabszolgatartó, feudális, tőkés, szocialista). Melyik volt leginkább összhangban a természettel, az emberrel?

.....

4. Mi lenne az ideális, természet- és emberbarát társadalmi forma; ahol az ember harmóniában élhet?

.....

5. Határozzuk meg a család feladatát, munkamegosztását. Jelenleg betölti-e feladatát a család?

.....

6. Mi lenne a megoldás?

.....

III. Feladat

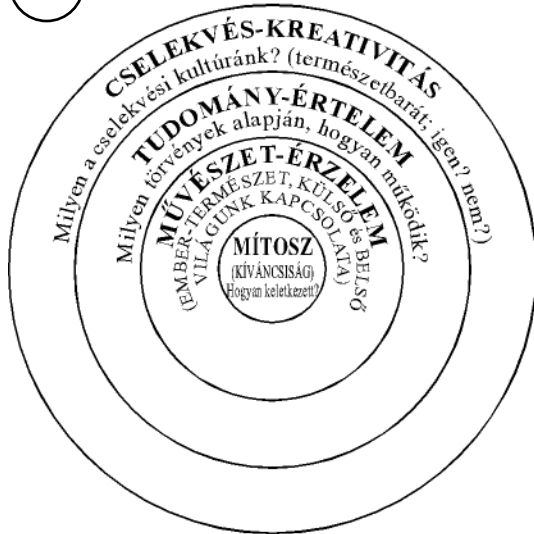
Milyen legyen, milyen lehet az előttünk álló jövő kultúrája, gazdasága, politikája?

KOR	A TÁRSADALMI ALRENDSZEREK TÖRTÉNELMI JELLEMZŐI			
	KULTÚRA		GAZDASÁG	POLITIKA
	Uralkodó világlátás	Ember–természet kapcsolat		
ŐSKOR	mágia (művészet)	„féli” a természetet	gyűjtögetés, halászat, vadászat	matriarchátus, „ős” közösség
ÓKOR	mitológia (művészet, tudomány)	egyenrangúan kezeli az élő és élet-telen létezőket, majd kiemeli az embert	kézműipar, mezőgazdaság	rabszolgatartó társadalom
KÖZÉPKOR	vallás (művészet, tudomány)	„sokasodjatok, uralkodjatok az ég madarain, a tenger halain...”	mezőgazdaság, kézműipar	rendi társadalom
ÚJKOR	tudomány (filozófia, technika, művészet)	az ember anyagi lény, a természet ura, leigázója, átalakítója	ipar, infrastruktúra a társadalmi globális folyamatokhoz	polgári demokrácia proletárdiktatúra

IV. Mi legyen? Mi lehet?				
--------------------------------	--	--	--	--

C

KULTÚRA-EGÉSZ

„Embervoltunk hanyatlása
a kultúra hanyatlásával
kezdődött.”

(KONRAD LORENZ)

A nevelés a vertikális
(történelmi) és horizontális
(jelenkori) kultúra
közvetítése az egészsről az
egészre, hogy a felnövekvő
nemzedék „lenni és folyta-
tódni” léptogramját testi,
lelki, szellemi harmóniában
folytathassa a természettel, a
másik emberrel együtt.

I. Feladat:

1. Írjuk bele a kultúraterületekbe a műveltségterületeket. (lásd 3. sz. melléklet)
Jelen van-e minden kultúraterület az oktatásban?

.....

2. Jelen vannak-e a környezeti értékek a műveltségterületekben, milyen mértékben?

.....

3. Rangsorolja a műveltségterületeket a környezeti értékek érvényesíthetősége szempontjából. (lásd 3. számú melléklet)

.....

II. Feladat:

1. Soroljuk fel a kultúraterületek fő művelőit:
(pl. tudomány–tudósok, mítosz–papok, sámánok, filozófusok stb.):

.....

2. Lehet-e mondani, hogy a kultúraterületek művelői adják a fő foglalkozási ágakat?

.....

3. Ha igen, hogyan deríthetnénk fel a gyermeknél, hogy ő, adottságai alapján melyik foglalkozási ághoz áll legközelebb?

.....

III. Feladat:

- Megfelelő-e az olyan nevelési, oktatási rendszer, amely nem műveli a gyermek minden adottságát? Igen, nem. Indokolja:

.....

.....

.....

D

GYERMEK-EGÉSZ

MIVEL TARTHATÓ FENN AZ ÉLETÖRÖM, A HARMÓNIA?

a) Rangsorolja:

- ha az ember a természet ura, leigázója,
- ha szuperfogyasztó,
- ha a természettel, önmagával harmóniában él,
- ha tudatában van annak, hogy megszülethetett,
- ha rész voltát a kozmoszban egészként élheti meg,
- ha részember,
- ha egész ember, egészségességét megélheti,
- ha tájékozott a kozmoszban, a természetben, a társadalomban,
- ha az embert szeretik,
- ha az ember szeret,
- ha az embert szeretik és az ember szeret.

b) Feladat: (* Más életkori határokat is lehet használni)

Határozzuk meg, a tanuló életkoraiban mely tulajdonságok dominánsak.

Életkor *	Adottság(ok), tulajdonság(ok) (Kíváncsiság, képzelet, értelem, kreativitás, érzelem)	Mivel fejleszhető (műveltségterület, tantárgy, tanórán kívüli tevékenység)? (Lásd 3. sz. melléklet)	Mi a nevelési cél? (Lásd 5. sz. melléklet)
6-10			
10-12			
12-14			
14-16			
16-18			
18-23			

c) Feladat: Milyen legyen a gyermek–tanár kapcsolat? Rangsorolja! Indokolja!

- alárendelt
- egyenrangú
- egyéb

.....

.....

.....

.....

.....

d) Feladat: Milyen tanítási–tanulási stratégiák segítik e gyakorlat során megfogalmazott nevelési cél elérésében a tanár és diák egyszeri és megismételhetetlen minőségének megélését? (ld. 2. sz. melléklet)

1. Prelegáló, előadói (soroljon fel példákat):

- a.).....
- b.).....
- c.).....
- d.).....
- e.).....
- f.).....
- g.).....

2. Cselekedtető (soroljon fel példákat, ld. 2. sz. melléklet)

- a.).....
- b.).....
- c.).....
- d.).....
- e.).....
- f.).....
- g.).....

III. A környezeti nevelési program készítésének a lépései

1. Az óvoda környezeti nevelési programjának szerkezete

(Készítette: Bihariné Krekó Ilona, Vízy Istvánné)

Tartalomjegyzék

Bevezetés

- a tanulmány írásának indoklása
- az Oktatási törvény, az Óvodai nevelés országos alapprogramja
- az óvoda bemutatása

Az óvoda pedagógiai hitvallásának tükrében a környezeti nevelés célja, feladatai
Környezeti nevelés a helyi pedagógiai programban

- gyermekkép, óvodakép
- személyi, tárgyi feltételek

Környezeti nevelés az óvodás korú gyermek különböző tevékenységeiben

- Játék
- Ének, zene, énekes játék
- Rajzolás, mintázás, kézimunka
- Mozgás
- A külső világ tevékeny megismerése
- A munkajellegű tevékenységek
- Tanulás

Környezeti nevelés az óvodán kívül

- Múzeumok
- Vadasparkok
- Állatkertek
- Természetes és mesterséges társulások

A környezeti nevelés módszerei

A környezeti nevelés szakmai, anyagi támogatói, helye a nemzetközi, testvértelepülési kapcsolatokban

Mellékletek:

- A környezettudatos magatartás kialakításának törvényi keretei (Természet-, környezetvédelmi törvény, Nemzeti környezetvédelmi Program)
- A település, lakóhely természeti, környezeti, társadalmi – helyi – értékei. Beépítésük lehetősége a helyi óvodai környezeti *nevelési programba*

A település környezetvédelmi programja, elemzése, beépítése a környezeti *nevelési programba*

2. Az általános iskola környezeti nevelési programja szerkezete

(Készítette: Gulyás Pálné, Bódi Lászlóné, Sára Endréné)

Tartalomjegyzék

Bevezetés, a tanulmány írásának indokoltsága

• Az iskola bemutatása, pedagógiai hitvallása, az iskola céljai, kiemelten a környezettudatos magatartás kialakítása. A környezeti nevelés kiemelt közös követelmény integráló hatása

Környezeti nevelés az iskolában

Környezeti nevelés minden tárgyan („Minden ugyanarról, tágabb értelemben a környezetről szól”)

- az alsó tagozatban
- a felső tagozatban

Környezeti nevelés összegzésben

A környezeti nevelés módszerei tanórán és tanórán kívül (pl. Nemzeti Parkok, erdei iskola, tábor)

A környezeti nevelés szakmai, anyagi támogatói, helye a nemzetközi, testvér települési kapcsolatokban

Melléklet:

- A környezettudatos magatartás kialakításának törvényi keretei az oktatási törvényeken kívül (Természet-, környezetvédelmi törvény, Nemzeti környezetvédelmi Program)

- A település, lakóhely természeti, környezeti, társadalmi – helyi – értékei. Beépítésük lehetősége a helyi tantervbe, a környezeti *nevelési programba*
- A település környezetvédelmi programja, elemzése, beépítése a környezeti *nevelési programba*

3. A gimnáziumi környezeti nevelési program szerkezete (Készítette: Gyulainé Szendi Éva, Juhászné Szlovák Mariann)

A gimnázium bemutatása, pedagógiai hitvallása. A környezeti nevelés alapelvei, értékei, céljai. A környezeti nevelés integráló hatása az iskola tevékenységében

Környezeti nevelés a gimnáziumban

Környezeti nevelés minden tantárgyban a „Kerettanterv környezeti nevelési útmutatója alapján” – www.konkomp.hu

Környezeti nevelés összegzésben:

- új tantárgy keretei között
- nem hagyományos tanórai keretek között (téma nap, témahét, projektek, te-repgyakorlat, erdei iskola, tanulmányi kirándulás)
- tanórán kívüli lehetőségek (szakkör, nyári tábor, akciók, vetélkedők, kiál-lítás, média, tanulmányi versenyek), tanösvény, helyi érték tanulmány, minták a „Ke-rettanterv környezeti nevelési útmutatója alapján” – www.konkomp.hu)

Környezeti nevelési módszerek tanórán és azon kívül

A környezeti nevelés támogatói, helyi erőforrások lehetőségei (szülők, önkormányzat, minisztériumok pályázatai, háttérintézményei, civil szervezetek)

Mellékletek:

- A környezeti nevelést segítő törvények, rendelkezések (KT – NAT, Tv-i., Kv-i tör-vények, önkormányzati tv., Nemzeti Kv-i program)
- A település környezetvédelmi programja, elemzése, beépítése a környezeti *nevelési programba*
- A régió, a lakóhely természeti, környezeti, társadalmi értékeinek a feltárása, be-építése a helyi tantervbe, a környezeti *nevelési programba*

4. A szakképzési iskolák környezeti nevelési program szerkezete (Készítette: Gulyás Pálné, Kertészné Szabó Erzsébet, Tóth József, Vass Tamás)

A szakiskola, szakközépiskola bemutatása, pedagógiai hitvallása. A környezettudatos magatartás kialakításának alapelvei, értékei. A környezeti nevelés integráló hatása az is-kola tevékenységében

Környezeti nevelés a közismereti tárgyakban

- Környezeti nevelés minden tárgyban („Minden ugyanarról, tágabb értelemben a környezetről szól”), a „Kerettanterv környezeti nevelési útmutatójából” a „Ker-et-tantervből” – www.konkomp.hu (azokat ki lehet egészíteni és hozzá kell rendelni a he-lyi értékeket)
- Környezeti nevelés összegzésben: a rész tudásokat össze kell építeni egésszé, mint amiről szólnak – erre van minta a „Kerettanterv környezeti nevelési útmutatójában”, de

a szakképzésben az „Ember és környezete” témakört a legrégebben tanítják. Az összegzést el lehet végezni másként is (egy-egy természeti vagy társadalmi létező alapján, pld. a régió ipara, mezőgazdasága, infrastruktúrája,...)

Környezeti nevelés a szakképzési programhoz kapcsolódva:

- fel kell mérni a szakmacsoportnak megfelelő környezeti kapcsolatokat, ártalmakat, azt a szakmai tárgyakhoz (amint a közismereti tárgyakhoz is) hozzá kell rendelni

Környezeti nevelési módszerek tanórán és azon kívül, szakmai gyakorlatok

A környezeti nevelés támogatói (szülők, önkormányzat, minisztériumok pályázatai, háttérintézményei, civil szervezetek)

Mellékletek:

- A környezeti nevelést segítő törvények, rendelkezések (KT – NAT, Szakképzési, Tv-i, Kv-i törvények, önkormányzati tv., Nemzeti Kv-i program)

- A település környezetvédelmi programja, elemzése, beépítése a környezeti *nevelési programba*

- A régió, a lakóhely természeti, környezeti, társadalmi értékeinek (hangsúlyosan az ipar, mezőgazdaság, infrastruktúra, szennyező források) feltárása, beépítése a helyi tantervbe, a környezeti *nevelési programba*

5. A település (lakóhely) helyi értékei*

(Készítette: Gulyás Pálné, Tóth Albert)

*„S majd meglátod – éjjél után
dúdolni kezd e drága táj,
valami olyan dallamot
csak erre felé hallhatót –”
(Simonyi Imre)*

Tartalomjegyzék

Bevezetés – A témaválasztás indoklása, a tanulmány célja

A helyi értékek feltárásának szakaszai:

- a helyi értékek feltárásának módszerei (szakirodalom tanulmányozása, tanulmányi kirándulások, túrák, terepgyakorlatok, helyszíni vizsgálatok), az élettelen, élő, társadalmi (gazdasági, kulturális) értékek összegyűjtése (könyvtárzás)

A régió természeti környezete

- a régió, a terület földtani felépítése, földrajzi helyzete, vízrajza, morfológiája
- a régió növény és állatvilága, társulások

A régió társadalmi helyzete

- a település története, népessége, foglalkozási megoszlás, szociális helyzet,
- a település gazdasága
 - kézműipar, kisipar, ipar
 - a település mezőgazdasága régen és most (fonás, szövés, kézimunkázás, lekvárfőzés, aszalás)

- a régió kultúrája (vallási, művészi, tudományos megjelenítés; a településről származó papok, művészek, tudósok)

- a régió politikája (pártok, önkormányzat, érdekképviselő)

a gazdaság összhangban van-e a természeti adottságokkal
Kitörési lehetőségek a természeti, környezeti, kulturális adottságokkal
A helyi értékek jelentősége a nevelés-oktatás rendszerében

Formai követelmények

Terjedelem: min. 20 oldal, A/4 formátum, kötve vagy spirálózva
A résztvevőket a dolgozat elkészítésében konzulensek segítik.

** Mind a négy közoktatási intézmény környezeti nevelési programjához hozzátartozik.*

IV. Irodalomjegyzék

Az óvoda, általános iskola, gimnázium környezeti nevelési programja elkészítését segítő szakirodalom (Az elérhetőséget, feltalálhatóságot a jegyzék végén adjuk meg)

1. Acsai Gézáné – Hegedűs Anikó – Vízy Istvánné: Környezeti nevelés az óvodában
2. Adorján Rita: Magonc. 1998, Mecseki Erdészei Rt.
3. Agárdy Sándor: Erdei iskola. Tornyospálcan, 1994, Aqua Kiadó
4. Agárdy Sándor: Praktikum az óvodai és az általános iskolai környezeti neveléshez mindenkinek. 1995, Aqua Kiadó
5. Béres Mária: Az erdőből jöttünk. 1994, Független Ökológiai Központ
6. Budayné Kálóczi Ildikó-Sára Endréné: Rácsodálkozás a természetre – A helyi értékek jelentősége a környezeti nevelésben (TKTE, Ökológiai kultúra – Ökológiai nevelés, 1994, Debrecen)
7. Cornell, J.: Kézenfogva gyerekekkel a természetben. 1998, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület
8. Czippán Katalin (szerk.) Írták: Fernengel András, Gulyás Pálné, Gyulainé Szendi Éva, Havas Péter, Horváth Kinga, Horváthné Papp Ibolya, Ilosvay György, Ligeti Csákné, Lehoczky János, Sára Endréné, Schróth Ágnes, Sipos Imréné, Susa Ágnes, Vízy Istvánné: Kerettantervi útmutató a környezeti nevelés helyi szintű tervezéséhez (Internet: www.konkomp.hu)
9. Csonka A. – Fésű J. Gy. (szerk.): Zöld hálózat. 2000, Ökológiai Kultúra Fejlesztéséért Alapítvány
10. Csonka Csabáné – Hegymeginé Nyíry Enikő – Kárász Imre: Környezeti nevelés az iskolarendszer egészében és az óvodában (Ökológiai kultúra – Ökológiai nevelés, TKTE, 1996)
11. Dezsériné Bíró Márta – Nagyné Ács Mónika: Óvodások az állatkertben
12. Eperjesy Barnáné – Zsámboki Károlyné: Az ős kincsei
13. Frank – Zamm: Környezeti nevelés a városban. 1998, Környezeti Nevelési Egyesület
14. Gulyás Pálné – Láng Edit – Vízy Istvánné: A természetvédelem, környezetvédelem bevezetése a nevelésbe. 1994, 1998, TKTE
15. Gulyás Pálné (szerk.): A környezeti nevelési program és környezetpedagógiai

szakértői tevékenység megalapozása. Készítsük el az óvoda, iskola (gimnázium, szak-
képzés) környezeti nevelési programját munkafüzet, 2003, TKTE

16. Gulyás Pálné – Tóth Albert – Vida Gábor (szerk.): Kultúra – Nevelés, Oktatás –
Környezet. 1999, TKTE

17. Havas Péter (szerk.): Kisiskolások környezeti nevelése. Réce-füzetek 1. 1993,
Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért

18. Hortobágyi Katalin (szerk.): NAT közös követelmények a Pedagógiai Programban
(OKI, 1997)

19. Hortobágyi Katalin (szerk.): Környezeti nevelés az erdei iskolában. Réce-füzetek
4. 1995, Alapítvány a Magyar-országi Környezeti Nevelésért

20. Juhász-Nagy Pál – Zsolnai László: Humánökológia. 1992, ELTE

21. Juhász-Nagy Pál: Vázlatok az ökológiai kultúra tematikájához. 1993, TKTE

22. Kárász Imre (szerk.): Környezetünk vizsgálata. 1993, NSZI

23. Kárász Imre: Ökológiai és környezetvédelmi alapismeretek. 1990, Typotex Kft.

24. Kerényi Attila: Általános környezetvédelem (Globális gondok – lehetséges meg-
oldások), Mozaik Kiadó, Szeged, 1995)

25. Közoktatási törvény 2003, Kerettanterv – 2003, OM

26. Labancz Györgyi (szerk.) Óvodások környezeti nevelése, Réce-füzetek 5. 1996,
Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért

27. Legány András (szerk.): Környezeti nevelés a táborban. Réce-füzetek 2. 1993,
Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért

28. Lehoczky János: Hasznos könyv. 1997, Környezetgazdálkodási Intézet

29. Lehoczky János: Iskola a természetben, avagy a környezeti nevelés gyakorlata.
1998, Raabe

30. NAT, MKM, 1995, Közoktatási törvény 2003, OM

31. Nemzeti Környezetvédelmi Program (Országgyűlés, 2003)

32. Palmer, Joy – Neat, Philip: A környezeti nevelés kézikönyve. 1998, Routledge –
Körlánc – Infogroup

33. Pennock – Bardwell: Környezeti témák a tanórán. 1998, Környezeti Nevelési
Egyesület

34. Scheibert F. (szerk.): A környezeti nevelés és a helyi tanterv. 1997, Infogroup

35. Szerényi Gábor (szerk.): Környezeti nevelés a szakkörön. Réce-füzetek 3. 1994,
Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért

36. Száraz Péter (szerk.): Ember és környezete, 2002, NSZI

37. Természet-, környezetvédelmi törvények (kivonatosan a 15. számú szakiroda-
lomban, részletesen www.kvvm.hu)

38. Tóth Albert: Ohattól Meggyesig (helyi értékek kutatása, értékelése a Hortobá-
gyon, felhasználása a helyi tantervben, Ökológiai kultúra – Ökológiai nevelés, TKTE,
1996)

39. Vargáné Biharvári Gabriella (összeállította): ZÖLD OVI * Ötletgyűjtemény

40. Vásárhelyi Tamás (szerk.): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. 1998, Magyar
Környezeti Nevelési Egyesület

41. Vásárhelyi Tamás: A városban. Városi környezet és környezeti nevelés. 1998,
Körlánc

A könyvek megvásárolhatók a Kiadónál, a KöM Zöld Boltjában (Bp. I. kerület, Fő u. 44-50., telefon: 457 3300)

Megtalálhatók az alábbi könyvtárakban:

Független Ökológiai Központ, Budapest 1035, Miklós tér 1. (Selyemgombolyító)
Tel.: (06 1) 368-62-29, Fax: (06 1) 250-15-46, Email: <http://www.foek.hu>

Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtára, 1035 Budapest, Miklós tér 1. Telefon:
2500-424/14, Távmásoló: 368-8002, Drótposta: konyvtar@kia.hu, Könyvtárosok:
Ernszt Árpád, Mács Ildikó

Körlánc Kiadványtár, 1052 Budapest, Dorottya utca 8. Telefon: (1) 318-6531, fax: (1)
318-2373

Országos Széchenyi Könyvtár, Budapest, I. kerület, Budavári Palota F épület, telefon:
2243700

Néhány szakirodalom a szakképzéssel kapcsolatos környezeti kérdésekről

Részletes adatok (szerző, kiadó, stb.) az NSZI honlapján, www.nive.hu

A hatékony környezetvédelem eszközei; A környezetvédelem alapjai; A környezetvédelem biológiai alapjai

A környezetvédelmi nevelés menedzselése az iskolában

Biotechnológia a környezetvédelemben: Műszaki szakközépiskola vízgazdálkodási technikus szak víz- és szenny-víz technológiai ágazat

Ember és környezete, feladatgyűjtemény középiskolások számára; Ember és környezete, középiskolai tankönyv; Ember és környezete tanári kézikönyv; Építőipari gépek és környezetvédelem; Gumiiipari munka- és környezet-védelem I.: Szakmunkásképző iskolai tankönyv

Környezettechnika; Környezetvédelem – környezetgazdálkodás; Környezetvédelem és közgazdasági eszköztár

Környezetvédelem és társadalom: Tanterv (részlet); Környezetvédelem, vízgazdálkodás

Mindennapi környezetvédelem – felnőttképzési programok a nagyvilágban; Munka- és környezetvédelem

Munka- és környezetvédelem: Kiegészítés: Ruhaipari technikus szak V. évfolyamának tanulói számára: Ideiglenes tankönyv; Munka- és környezetvédelem: Kiegészítés: Textilipari technikus szak fonó-, kötő-, szövőipari ágazatok V. évfolyamának tanulói számára: Műszaki szakközépiskolai ideiglenes tankönyv

Munka- és környezetvédelem: Valamennyi technikus szak V. évfolyam tanulói számára: Műszaki szakközép-iskolai ideiglenes tankönyv

Műanyagipari munka- és környezetvédelem I.: Szakmunkásképző iskolai tankönyv; Talajvédelem, környezetvédelem. Tendenciák az európai oktatásban; Természetpedagógia; Vájár munka- és környezetvédelem

Könyvtár neve

Könyvtár honlap:

Könyvtár címe:

Vezető neve:

Nemzeti Szakképzési Intézet

www.nsz.hu

1087 Budapest, Berzsényi utca 6.

Kovács Dezsőné

1. sz. melléklet

A környezet általános (filozófiai) értelmezése

1. Földi viszonylatban környezet alatt értjük a kozmikus; a természeti környezetet az élettelen és élő tényezőkkel; az ember által létrehozott környezetet, beleértve a társadalom szerkezetét (gazdaság, kultúra, politika) és annak infrastruktúráját; az embert, mint a másik ember környezetét, azaz a társas viszonyokat; az ember belső környezetét – kíváncsiságát, képzeletét, érzelmeit, értelmét, kreativitását –, ősmaga és ön-maga adottságaival és korlátaival együtt. Mivel ezek egymásra épülő és egymást igénybevevő szintek, ezért ez a környezeti kapcsolatrendszer is környezet. Ezek a környezeti szintek és kapcsolataik *egységet* alkotnak.
2. Ebben az értelemben a környezet magától értetődően az, ami a később keletkezett szint létezésének feltétele, arra közvetve vagy közvetlenül hat. Így a környezet fogalma az atomoktól az Univerzumig kiterjeszthető, mert az előbb keletkezett szintek megléte feltétele a később keletkezett szinteknek, és ezen határokon belül a szintek között közvetett és közvetlen hatások érvényesülnek. A világ keletkezésével is összefüggő fogás kérdés a lelki környezet. Amíg létezésünk kozmikus anyagi vonatkozásai egyértelműen bizonyíthatók, addig lelki életünk – mely szintén létező – kozmikus vonatkozásai nem mutathatók ki – hívők és ateisták számára – egyértelműen elfogadhatóan.
3. Fontos meghatározni különböző környezet-fejlődési szintek jellemzőit, különös tekintettel azokra, melyek a következő szint létezésének is feltételei. Mert a következő fejlődési szint létezését meghatározó tényezők megőrzése az adott és a következő szint létezése szempontjából egyaránt szükséges. Világos, hogy adott környezeti szintek önmaguktól eltérő változásait az emberi beavatkozások idézik elő. Tehát a környezeti szintek minőségét az embernek önmaga ellenében kell megvédenie, mert a változások végén önmaga létezésének optimális feltételeit szünteti meg.
4. Elmondható, hogy a környezetfejlődés szintjei a szervetlen, a szerves, a társadalmi és az egyéni lét, (lásd a címdoldalon lévő ábrát). Ennek a fejlődésnek a környezete mindig a fejlődésben résztvevő szintek és a közöttük lévő, oda-vissza ható függőségi és kölcsönkapcsolatok. Kifejlődött környezeti rendszerben ezek a kapcsolatok akkor megfelelőek, ha a fejlődési szintek együttesében minden szint és létező ősmaga, ön-maga és környezete által meghatározott másságát, sokféleségét, szerkezetét, stabilitását megőrizheti. De mivel a szintek egymásra épülnek, egymást igénybe is veszik. Ez elkerülhetetlen, különösen érvényes ez a társadalmi szférára. Akkor nem változik meg a kifejlődött környezeti rendszer, és nem szenved maradandó kárt egyik (az igénybevevő) létezője sem, ha a kölcsönös igénybevétel a résztvevők „mátságát” nem változtatja meg. Megvalósul a reális érdekegyeztetésen alapuló „lenni és folytatódni”, „lenni, és folytatódni hagyni” elv a környezeti szintek között. Látni kell a fentiek és a nevelés folyamatábrája (lásd a nevelés ábráját) ismeretében, milyen nagy szerepe van az olyan nevelésnek, mely a *környezet egysége* megértését, elfogadását tűzi ki célul. Ez olyan neveléssel érhető el, mely a kultúraterületek együttesével (mítosz, művészet, tudomány, technológia) az egészről; a környezetről (kozmosz; természet, társadalom, ember) szól és az egész személyiségre (kíváncsiság, képzelet, érze-

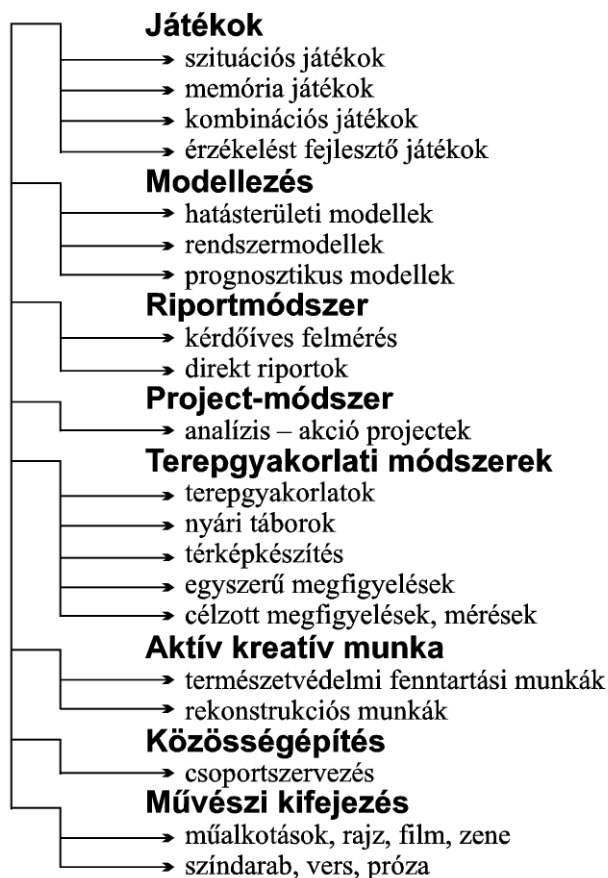
lem, értelem, kreativitás) hat, és minden gyerek részesül benne. Így alakul ki olyan gondolkodás és cselekvési kultúra, mely ismeri és elismeri a környezetfejlődés eredményét, és tiszteletben tartja a környezetfejlődés környezetét. *A környezet-alkításnak ez a határa.* Így – remélhetőleg – elérhető, hogy az ember képes lesz megőrizni testi, lelki, szellemi, genetikai alkalmazkodásának határait. Ez a *nevelés és önmagunk* megújításának lehetősége és kényszere. Ne késlekedjünk! Így talán elérhető lesz *Ányos Pál* víziója is:

„**Boldog haza, ahol Minerva székéből,** (Minerva – Cselekvés)
Polgárok nőnek fel Múzsák kebeléből, (Múzsák – Művészet)
Hol tudományoknak szeléd virágából, (Tudomány – szeléd:
Bokréták fonyatnak borostyán ágából.” a természettel összhangban)

2. sz. melléklet

A környezeti nevelés módszerei

(Gyulainé Szendi Éva munkája alapján)

3. sz. melléklet

A Nemzeti Alaptanterv és a környezeti értékek

„Életünk, ez a személyes crédó, csupán a hit, az érzések és a tudás világának jobb összekapcsolásával lehet – csak reménybélileg is – teljes.”

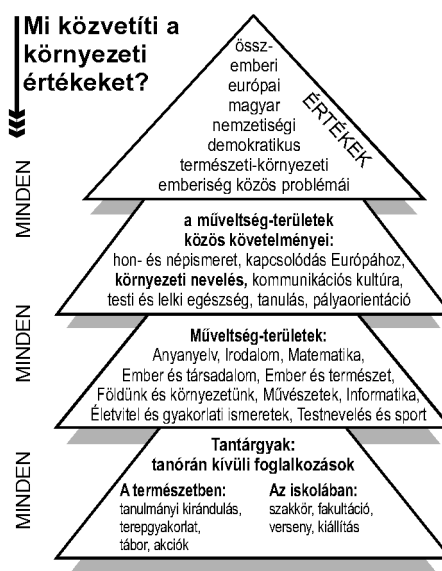
* * *

„Az ökológiai kultúra nem is más, mint a mítosz (kíváncsiság, képzelet, hit), a művészet (érzelem), a tudomány (értelem) eredményeinek jobb összekapcsolása a természeti, társadalmi értékek védelme érdekében.” (Juhász-Nagy Pál)

A nevelés, oktatás célja olyan magatartás birtokába juttatni a résztvevőket, hogy „lenni és folytatódni” léptékprogramjukat teszi, lelki, szellemi harmóniában valósíthatják meg a természettel, a társadalommal, a másik emberrel összhangban.

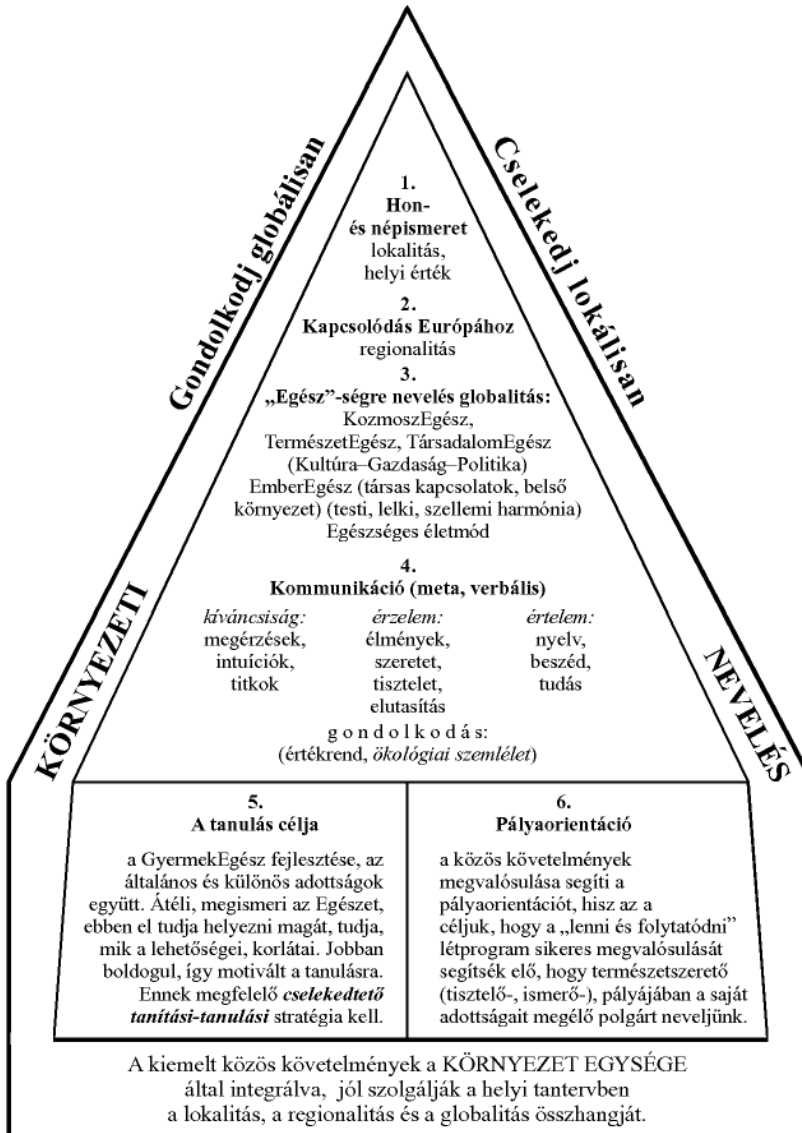
A műveltségterületek a hozzájuk tartozó tantárgyakkal, témákkal a maguk eszközeivel megismertetik a tanulókat a kozmikus, a természeti, a társadalmi, az individuális lét jellemzőivel; így a *környezetről* szólnak, *hangsúlyozva annak egységét*. De a műveltségterületekben, tantárgyakban foglalt környezeti elemeket egységes egésszé (ld. a Nevelés ábráját) kell alkotni a gyermekek személyiségében, mint amiről szólnak. De ezen túlmenően pl. a természettudományi tantárgyaknak – mivel a természettudományok eredményeit az ember létfeltételei biztosításához is felhasználta, eközben károsítva a környezeti szférákat – a fentiekén túl azt is meg kell tanítaniuk, hogy adott tudományterület hatókörzetében milyen károsodások keletkezhetnek, ha nem ismerjük, nem vesszük figyelembe a környezeti szférák jellemzőit, összefüggéseit, kapcsolatait. Pl. a kémiai folyamatok megváltoztatják a geokémiai és a biogeokémiai elemkörforgalmat; a fizikai folyamatok, hő-, sugár-, hangkárosodásokat idéznek elő. Mindezek megváltoztatják a táj arculatát, csökkentik a diverzitást.

A környezeti szférák megismerése, a környezet egységének megértése elősegíti a „lenni és folytatódni” léptékprogram harmonikus megvalósítását, érdekeltté teszi a tanulókat a tanulásban, elősegíti pályaválasztásukat.

4. sz. melléklet

A környezeti közös követelmény integráló szerepe, helye a pedagógiai programban és a helyi tantervben

A pedagógiai programba beemelhető rendező elvként a környezeti nevelés átfogó (globális és holisztikus) koncepciója, ebből jól levezethetők a közös követelmények és érvényesíthetők a „helyi”-ség –localitás (honismeret), a regionalitás (kapcsolódás Európához), a globalitás (az „egész”-ségre nevelés), a kommunikáció (minden ugyanarról, a kozmoszról szól) elvei. A tanulás és a pályaorientáció az ilyen szemléletű nevelés–oktatással sikeres lesz.

5. sz. melléklet

A környezeti nevelés kereszttantervi hatása, környezetelvtűség a műveltségterületekben

A környezeti nevelés a közös követelmények között kiemelt nevelési terület, így kereszttantervi hatása van, szempontjainak érvényesülnie kell a műveltségterületekben, az azokhoz tartozó tantárgyakban és a tanórán kívüli tevékenységben egyaránt.

Anyanyelv és irodalom: az anyanyelv, írni és olvasni tudás eszköz is az olvasási élmények, a műveltség megszerzéséhez. Az irodalom, a dráma segíti a képzelőerő, az élménybefogadási képesség fejlesztését, külső és belső világunk összehangolását, egész-ként való részvontunk átélését.

Idegen nyelv: segít más kultúrák, más természeti népek megismerésében és megértésében, gördülékenyebb teszi a nemzetközi társas kapcsolatokat, a globális környezeti problémák megoldására irányuló nemzetközi együttműködést.

A matematika: az integrált gondolkodásra nevel, ami a környezet egységének megteremtéséhez elengedhetetlenül fontos. Az *informatika* környezetvizsgálati adatok értékelésére, környezeti folyamatok modellezésére is felkészít.

Ember és társadalom: A természettel harmonizáló társadalom (gazdaság, kultúra, politika) megvalósítására, a természettisztelő cselekvési kultúrára, az ember–természet történeti viszony hatásainak kiszámítására, az élet és létfeltételek megteremtésében kreatív együttműködésére, környezettudatos magatartásra, nagyobb környezeti tűrőképességre készít fel. Pozitív környezeti jövőképet munkál ki. Az emberismeret felkészít önmagunk lehetőségének és korlátainak számbavételére, egyszeri és megismételhetetlen lényegünk megélésére és megbecsülésére, környezettudatos állampolgári magatartásra.

Ember és természet: Kiemelt fontosságú szépségének, harmóniájának, működésének felfedezése, megismerése önmagáért, fizikai, kémiai, biológiai, ökológiai alapelvek betartásáért, hogy az ember létfeltételeinek biztosításakor a környezeti szintek (kozmosz, természeti, társadalmi, belső) minőségét ne sértse meg. A természetismeretnek fontos eleme a természetközelség, enélkül nem lehet hatékony a nevelés, a személyiségfejlesztés, az ismeretek elsajátítása.

Földünk és környezetünk: hangsúlyozza a természet, környezet, ember egységét, egymástól való függését, egymásra való hatásukat, a természeti és társadalmi folyamatok globális voltát, a természeti erőforrások végességét, az ember természetalkító tevékenységének korlátait, a lokalitás jelentőségét és függőségeit.

Művészetek: a szó (irodalom), a hang (zene), a kép (festészet, film), az alak (szobor), a mozgás (tánc) segítségével valósuljon meg a képzelőerő, az élményképesség kifejelesztése; az ember külső és belső világa összekapcsolódásának képessége.

Életvitel és gyakorlati ismeretek (háztartásban, technika, vizuális kultúra): az életvitel, család nagyon fontosak, mert az ember biológiai lényege, testi, lelki egészsége itt alapozható meg. A munkatevékenység az ember környezetalkító igényét és létfeltételeinek megteremtését szolgálja, de a környezetalkítás határát – a környezeti szintek minőségének megváltoztatását – nem lépheti át. A környezetalkításnál, a termékek készítésénél, gyártásánál az esztétikus megjelenésre is figyelemmel kell lenni.

Testnevelés: testi egészségre, korrektségre, küzdőképességre nevel, a megfelelő mozgás a test energia-háztartását karbantartja. Fontos a természetközelség igényének a feltámasztása.

6. sz. melléklet

A környezettudatos magatartás követelményei a természettel, a társadalommal és az emberrel kapcsolatban

A természettel kapcsolatban

Az ember a természet része. Az ember elismeri a természet nagyságát, fenségét, titokzatosságát, szakralitását, világképe ennek megfelelő, nem akarja a természetet birtokolni, uralni, leigázni.

Az ember a természettel természettörténeti rokonságban van: Élettelen – élő, Föld(anya) – élet – ember. Az emberi tisztelt e rokonságát, a Föld-anyát, a másik embert: életképességét, sokféleségét, másságát óvja.

A természet az ember élő-lakóhelye. Az ember élvezi, elfogadja a természet adottságait, megőrzi, megóvja utódainak is, csak elfogadható határokon belül – indokolt esetben – változtatja.

A természet az ember és utódai létének feltétele, eszközkészítésének tárgya, nyersanyagainak, energiájának forrása. Az ember kész a természet történetét, folyamatait, szerkezetét, funkcióit megismerni, élettelen, élő anyagait, kincseit számba venni. Képes létfenntartásához folytatott tevékenységében a természet törvényeit betartva, kincseit csak indokolt mértékben felhasználva, a Föld eltartó képességét figyelembe véve, célját elérni.

A társadalommal kapcsolatban

Az ember „lenni és folytatódni” életprogramját csak szervezeten, a környezettel harmóniában, egymással jól együttműködve tudja megvalósítani. Az ember kész a társadalmi életben, munkamegosztásban adottságainak megfelelően részt venni.

Az életprogram jó megvalósítása arányos társadalm szerkezetben lehetséges úgy, hogy:

- A gazdaságban (mezőgazdaság, ipar, infrastruktúra) állítja elő az ember a létehez szükséges javakat. Az ember kész a Föld eltartó képességét figyelembe vevő gazdasági fejlődésre, környezetkímélő technológiák alkalmazására. Képes az ökonómia ökológizálására, a természettel harmonizáló gazdaság létrehozására, s a lehetőségek szerint törekszik a hulladékmentes termelésre.*
- A kultúra (mítosz, művészet, tudomány, technika) birtokában hozza létre az ember épített környezetét, önmagát. Amilyen az ember (adott kor) kultúrája/kulturáltsága, olyan önmaga, környezete.*

Az ember kész a természet, társadalom megismerésére a kultúra által, törekszik a kulturált állapot elérésére, az így szerzett ismeretek, magatartás birtokában: képes a természettel harmonizáló társadalom létrehozására, önmaga kiteljesítésére.

- A politika akkor sikeres, ha lét/környezeti biztonságot nyújt az egyenrangú természeti és összehangolt társadalmi alrendszerek és közösségek demokráciája alapján. Képes olyan eszközöket, törvényeket, érdekeltségeket létrehozni, amelyekkel ez elérhető. Képes a nemzeti és globális környezeti biztonság megteremtésén munkálkodni.*

Az emberrel kapcsolatban

Az ember egészként része az egésznek (a kozmosznak), (saját) adottságaival (kíváncsiság, képzelet, érzelem, értelem, kreativitás, cselekvés) hozta létre a kultúra(i)t. Ezért a teljes személyisége csak a kultúra-egésszel (mítosz, művészet, tudomány, tevékenység) fejleszthető. Így a tanulás-tanítás célja az ember általános és különös adottságainak együttes fejlesztése, a belső fejlődés elősegítésével a tanulás motivációja és a pályaválasztás megalapozása, a testi, lelki, szellemi harmónia megvalósítása. Ilyen neveléssel elérhető lenne a kulturált állapot, amelyben az ember önző, kapzsi, intoleráns, rövidlátó, gyűlölködő tulajdonságait mérsékelni tudná. Önzetlen, előrelátó, segítőkész állapotban a vele egyidejű élettelen és élő létezőkkel boldogan élhetne ezen a bolygón.

7. sz. melléklet

A környezeti nevelés érzelmi, értelmi, erkölcsi folyamata

Az ember a természet része, tudatával ugyan több, más, mint a természet többi létezője, mégsem érezheti magát kivételes helyzetben. A természet feltétele az ember létének, de fordítva ez nem így van, kapcsolatu(n)k alapja csak ez lehet. Az ember természettörténeti rokonsága – az univerzalitásban, a létezésben, a természettől való függésben, a tevékenységben, a tudatosságban; a természetről való gondoskodásban, a közösségben, az individualitásban, a szeretetben – fémjelzi az emberi lényegét. Ahhoz, hogy az ember „lenni és folytatódni” genetikai programját testi, lelki, szellemi egészségben valósíthassa meg, nem sértheti meg természettörténeti rokonságát, nem változtathatja meg drasztikusan létének feltételét. Ehhez olyan kultúrát kell teremteni, melyben az emberi értékek, a természet–ember kapcsolat az emberi lényeknek megfelelnek. Így az ember megőrizheti lelki, szellemi, fiziológiai, genetikai alkalmazkodásának határait.

Az ilyen *kultúra* – ha betölti szerepét – lehetősége abban van, hogy az emberi élet megnyilvánulási formái egyre nagyobb mértékben öncélúvá válhatnak. Az ember „biológiai lény volta” dominánssá válhat, önmaga létfeltételeit nem szünteti meg, természeti eredetét tiszteletben tartja, épített környezetét úgy alakítja, hogy abban jól is érezheti magát.

Kulturált az az ember, aki:

- a világ, önmaga eredetére vonatkozó elképzeléseket (*mítosz*) ismeri, a maga eredetében meggyőződése szerint hisz (*hit*);
- belső világát a külső világgal, a *képzelet* (*művészet*) által összekapcsolja, a létezés (létezése) csoda voltát felismeri. Az életöröm alapja is ez. Természetesen kell *tiszta víz, tiszta levegő, megfelelő mennyiségű, és minőségű* testi és lelki táplálék, meleg (tűz, energia), megfelelő lakóhely, munkahely; de a természet *szépségét* élvezi, *fenségét elismeri*;
- a természet és társadalom törvényeit *ismeri* (*tudomány*), tiszteletben tartja, élet- és munkatevékenységét, *cselekedeteit* ennek megfelelően folytatja.

A Nemzeti Alaptantervnek, az ökológiai nevelésnek, oktatásnak ezt kell szolgálnia, ezek alapvető feladata az emberben eredendően benne rejlő természeti erények kibontakoztatása, ápolása, a *kulturált állapot* elérése.

A környezeti nevelés, oktatás tartalma különböző életkorokban, műveltségi területekben és önálló műveltségi blokkban

4-6 éves kor – ismerkedés a közeli környezettel:

udvar, lakóhely, óvoda, kirándulóhelyek (rét, erdő, patak)

Nevelési cél: szeretetre, mértékletességre, tisztaságra nevelés.

- Mi kell az élethez?

Víz, levegő, étel, meleg (Nap), lakóhely, munkahely, szeretet.

- Hogy legyen étel, meleg, lakóház?

Az emberek dolgoznak, amikor ételt, lakóházat készítenek, hulladék (törmelék) is keletkezik, azt mindig el kell takarítani.

– Az udvarban, kertben, réten a növények velünk együtt élnek, rokonaink (közös ősünk a Földanya, ahol élünk), ápoljuk őket, gondoskodjunk róluk, ha szükséges, ők is segítik a mi életünket. Az emberek testvéreink, szeressük őket.

– A víz nagyon fontos a növényeknek és az állatoknak, embereknek, *takarékoskodjunk* a vízzel, vigyázzunk a *tisztaságára*.

– A levegőt belélegezzük, fontos, hogy tiszta legyen. Az emberek életét, munkáját zajok kísérik, ezek zavarják az élőlények nyugalmát. Vigyázzunk a *csendre*.

6-10 éves kor – a közeli környezet helye a Földön

Lakóhely (falu, város), ország, földrész, föld, égbolt (nap – naprendszer)

Nevelési cél: a természet élvezete, szeretete, fontossága, az egyéni felelősség felébrlesztése (nem pazarolok, nem szemetelek, nem ártok senkinek, magamat megvédem), nem akarom, hogy a természet megváltozzon, hogy a növényeknek, állatoknak, embereknek rossz legyen.

A nevelés érzelmi, esztétikai, értelmi, erkölcsi folyamata

TERMÉSZETI KÖRNYEZET <i>(folyó, síkság, hegy, tó, növény, állat)</i> Gyönyörködöm benne, jó, hogy része vagyok, élek. Állandóan a közelében szeretek lenni (rokonság, tisztelet, szeretet).	– EMBER –	ÉPÍTETT KÖRNYEZET <i>(falu, város, lakás, munkahely)</i> Úgy tervezzük meg, hogy a természettel harmonizáljon, kényelmes legyen, jól érezzük magunkat benne, rendben tartjuk.
--	-----------	--

A Föld–Gaia (Természet): élőhelyet, lakóhelyet, táplálékot ad a növényeknek, állatoknak, embereknek (munkahelyet is), a Nap világosságot, meleget (energiát) ad.

10-14-16-18 éves kor – Természet – Ember – Társadalom

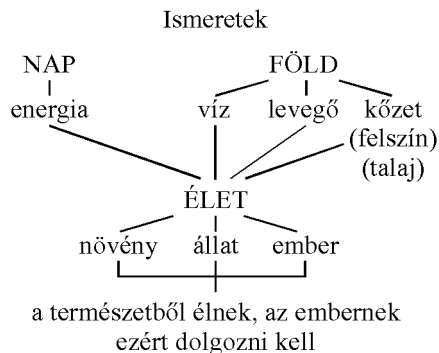
Nevelési folyamat:

Képzéssel által: az ember a természet része, a *létezés öröme*, a természet *szépsége, fenntartása*, az ember *belső és külső világának összekapcsolása (Művészet)*

Hit által: alázat, szeretet, tisztelet, titokra nyitottság, birtokvágy mentesség, a természet jelenségei, az ember iránt.

Ismeret által: a természet, társadalom, egymásra hatásuk törvényeit ismerem (*Tudomány*)

*Erkölc*s – *magatartás*: Szeretem, tiszteltem a *természetet*, az *embert*, a természet és társadalom törvényeit ismerem, *betartom*, olyan környezetet *építek*, ami a természettel harmonizál, esztétikus, jól érzem magam benne.

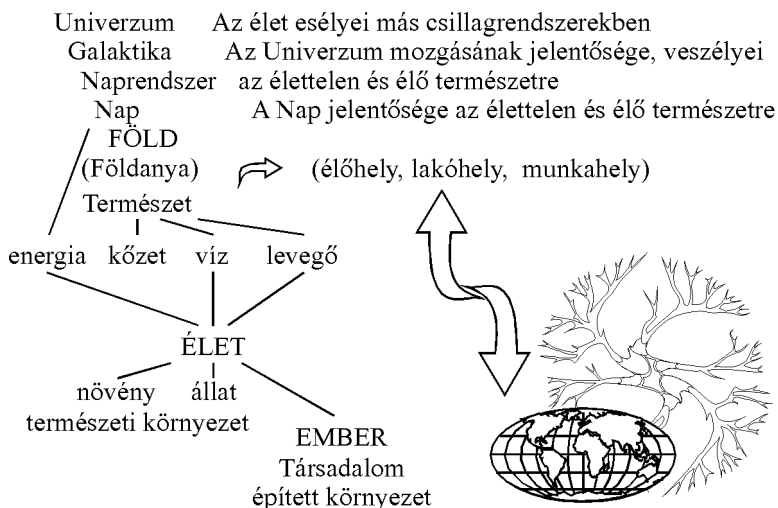
A nevelés értelmi szakasza: magatartást megerősítő ismeretrendszer, mely a környezet egységére, folyamatai összefüggésére, az emberi tevékenység hatásaira helyezi a hangsúlyt.

Természettudományok – (fizika, kémia, geológia, földrajz, ökológia, matematika) célja a természet megismerése, de az eredményeiket az ember létfeltételeinek biztosítására felhasználja, ezeket megteremti, de a természet anyagai (formái) minőségileg, mennyiségileg átrendeződnek, ennek hatására a geo-, biogeokémiai anyagforgalom, vízkörforgás, éghajlat megváltozik. Ez az életre káros. A természettudományoknak azt is vizsgálni kell, hogy eredményeik felhasználása közben milyen káros változásokat indítanak el a természetben, a környezetben.

Fizika – zaj-, hő-, sugárhatások.

Kémia – elemkörforgalom megváltozik, ennek hatásai.

Geológia – a nyersanyagok, energiaforrások biztosítása a fenntartható fejlődéshez: úgy, hogy a természet harmóniáját megőrizze.

Matematika – hogyan tudja modellezni a természet folyamatait, a környezet egységét, például hogyan segítik a természettisztelő magatartást.

Földrajz – az emberi tevékenység anyag-átrendező hatásai az éghajlatra, a vizek körforgására, felszínre.

Biológia – az élettevékenység hatásai az élő, élettelen és épített környezetre.

Ökológia – természet, környezet egysége, folyamatainak összefüggése, az emberi tevékenység hatásai az élő és élettelen természetre, környezetre.

Társadalomtudományok – (történelem, jogi, műszaki, közgazdasági).

Történelem – jövőkép, ember számára optimális társadalom megtervezése (fenntartható fejlődés), természet–ember kapcsolat-története, a környezetalakítás története, tanulságok.

Műszaki tudományok – zárt rendszerű, takarékos technológiák megteremtése.

Közgazdasági tudományok – a gazdaság természettel harmonizáló optimális szerkezete, az ökonómia ökológizálása.

Jogi tudományok – biztosítani kell a reális érdekegyeztetésen alapuló „lenni és folytatni hagyni” elv érvényesülését élettelen–élő, élő és élő között.

Művészettudományok – még jobban kell segítenünk a szó, hang, kép, alak segítségével a képzelőerő kifejlését, hogy az ember a belső és külső világát összekapcsolhassa, magát a természetet – részeként azonosíthassa.

Tartalom

I.	A környezet egysége – A nevelés teljessége modell.....	2
II.	A környezeti szemléletű gondolkodás szükségessége	3
	A./ A KozmoszEgész – A Környezet egysége	3
	B./ Mire neveljük?	4
	C./ A KulturaEgész	6
	D./ A Gyermekegész – Mivel tartható fenn az életöröm, a harmónia?	7
III.	A környezeti nevelési program készítésének a lépései	8
	1./ Az óvoda környezeti nevelési programjának szerkezete	8
	2./ Az általános iskola környezeti nevelési programjának szerkezete	9
	3./ A gimnázium környezeti nevelési programjának szerkezete	10
	4./ A szakképzési iskolák környezeti nevelési programjának szerkezete	10
	5./ A helyi érték tanulmány szerkezete (1., 2., 3., 4.-hez).....	11
IV.	Szakirodalom a környezeti nevelési programok elkészítéséhez.....	12
V.	Mellékletek	15
	1./ A környezet általános (filozófiai) értelmezése	15
	2./ A környezeti nevelés módszerei	16
	3./ A Nemzeti Alaptanterv és a környezeti értékek.....	17
	4./ A környezeti közös követelmény integráló szerepe.....	18
	5./ A környezeti nevelés kerettantervi hatása	19
	6./ A környezettudatos magatartás követelményei	20
	7./ A környezeti nevelés érzelmi, értelmi, erkölcsi folyamata	21